

DIABELSKI (338) *ai*

diabelski (10), **dyjabelski** (2), **diabolski a. dyjabolski** (1), diabelski *a.* dyjabelski (325); diabelski *LubPs*, *RejPos*, *ArtKanc* (7); diabelski : diabelski *a.* dyjabelski *SeklPieś* (1 : 2); diabolski *a.* dyjabolski *SkarŻyw* 520. [*formy dia- i dyja- ustalono na podstawie sylabizmu wiersza*].

dya- (210), dija- (81), dia- (38), diia- (3), diya- (2), dyia- (2), dja- (2).

-ã- (306), -a- (8); -a- *MurzNT*; -å- : -a- *OpecŻyw* (2 : 1), *KrowObr* (117 : 3), *HistRzym* (15 : 2), *RejPos* (7 : 1); e *jasne*.

sg m N diabelski (24). ◊ *G* diabelski(e)go (10). ◊ *D* diabelskiemu (1). ◊ *A* diabelski (4), diabelski(e)go (3). ◊ *I* diabelskim (8). ◊ *L* diabelskim (3). ◊ *V* diabelski (3). ◊ *f N* diabelskã (34); -ã (33), -(a) (1). ◊ *G* diabelski(e)j (33), diabelskie (1) *OpecŻyw*. ◊ *D* diabelskiej (5); -ej (1), -(e)j (4). ◊ *A* diabelską (19). ◊ *I* diabelską (17). ◊ *L* diabelskiej (7); -ej (1), -(e)j (6). ◊ *n N* diabelski(e) (11). ◊ *G* diabelskiego (17); -ého (1), -(e)go (16). ◊ *A* diabelskie (15); -é (1), -(e) (14). ◊ *I* diabelskim (6). ◊ *L* diabelskim (2). ◊ *pl N m pers* diabelscy (8). *subst* diabelski(e) (19). ◊ *G* diabelskich (35). ◊ *D* diabelskim (8). ◊ *A m pers* diabelski(e) (3). *subst* diabelski(e) (28). ◊ *I m* diabelskimi (5). *f* diabelskimi (3) *KrowObr* (2), *SkarŻyw*, diabelski(e)mi (1) *RejPos*. *n* diabelskimi (1). ◊ *L* diabelskich (4).

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI (jeden z tych samych przykładów) – XVIII w.

1. *Odnoszący się do diabła, pochodzący od diabła, szatański, czartowski; daemoniacus, diabolicus* *Mącz* (324) : *OpecŻyw* 146v; *PatKaz III* 98; *FalZioł IV* 52a, 57d; *WróbŻółt* kk7; á náczał czarować przez diabelskie zмамienie/ áby teyże nocy krolowa Olimpia bogá Hamona s fobá leżące⁸⁰ widziáła *HistAl* A4, A4v, M4; *LubPs* V; *SeklPieś* 31; Izali Sol odganiá chytróści Dyabelskie? *KrowObr* 74, 67v [2 r.], 68 [2 r.], 70v *marg*, 74, 84 (14); *RejWiz* 158; Ale z nienawifci Diabelskiey [*diaboli*] przyzłá śmierć ná świat *BibRadz Sap* 2/24, II 141 *marg*; *BielKron* 23, 180v; *Daemoniacus, Diyabelski/ Szatanski. Mącz* 77b, 84b; *OrzQuin* P2v; *HistRzym* 6, 28, [39]v, 47, 89 (8); *RejPos* Bv, 276v; *RejPosWiecz*² 93v [2 r.]; Zazdrość dyabelski grzech. *RejZwierc* 57 *marg*, 57, Bbb3; *RejPosRozpr* b4; *BudBib Sap* 2/24; *BudNT* 1.*Ioann* 3/8; *CzechRozm* 25; *SkarJedn* 334, 337; Mnich ieden [...] vmyślił go wnocy zabić/ y nágotowawfzy oftry puynał/ znim legł/ chcąc o pułnocy ná onę dyabelską robotę wftác. *SkarŻyw* 574, 261, 262, 278, 308 [2 r.] (9); *StryjKron* 155, 350, 351; przywiedzie do skutku to czego požáda/ zá fpráwá y pomocá dyabelfká *CzechEp* [403], 38, 292, 372; *ReszPrz* 60, 63; *WerKaz* 281; *ArtKanc* A16v, E14; *GrabowSet* L2v; *LatHar* 251, 585, 624; *WujNT* 253, 415, 606, 1.*Tim* 3/6, s. 790 [2 r.] (10); *SarnStat* 1115; *SkarKazSej* 658a.

W przeciwstawieniach: »boży ... diabelski« (3): A kto nieieft flugá Boży/ á tzyize ma być infzy/ iedno Dijabelski. *KrowObr* 18; *Leop* 1.*Ioann* 3/10; *WujNT* 1.*Ioann* 3/10.

»ludzki ... diabelski« (1): Vpásć ludzka rzecz ieft/ ále y powftác ludzka: A vpásć á nie powftác Dyabelfka *SkarŻyw* 168.

»ludzki ... chrześcijański ... diabelski« (1): Bo ludzka rzecz ieft zgrzełfzyć: Chrześcijánfka/ grzechu przelftác: Dyabelfka/ w grzechu leżeć. *LatHar* 137.

W charakterystycznych połączeniach: diabelska (-i, -e) chytróść (16), dzieło (3), grzech (3), nienawiść (3), obłuda, okrucieństwo (2), pomoc (2), potępienie, pycha (4), sprawa (5), uczynek (4), wiara (2), zazdrość, zdrada (6), złość (2).

Przysłowie: Ocium est pulvinar diaboli, proverbialiter, Prożnowanie yeft węzłowie diabelskie/ to yeft/ gdzie prożnowanie pánuye/ tám też bez pochiby diabeł pánuye. *Mącz* 331b.

Wyrażenia: »ciemnica diabelska« (3): że dużá w grzechách leży y owfzem w ciemnicy dyabelfkiej *HistRzym* 120, 6 [2 r.].

»doktor diabelski« (2): [*Krystus niepobożnych zowie*] towarzysze złodzieiow/ Doktorowie Dijabelfcy/ Prorokowie fáłszywi *KrowObr* C3, 242v.

»(Belzebub) książę diabelskie« = *princeps daemoniorum Vulg* (5): *OpecŻyw* 118v; *Leop Luc* 11/15; iż mocą Beelzebubá kłiążęciá dyabelfkyego wymiátuie dyabły. *RejPos* 76v; *WujNT Matth* 9/34, s. 39.

»mądrość diabelska« = *sapientia diabolica Vulg* [szyk 5 : 1] (6): *Leop Iac* 3/15; Lecż Iákub ś. zowie iá [*filozofię*] ziemfká dużną y Dyabelfká mądrościá *CzechEp* 232; *WujNT Iac* 3/15, *Zzzzz* 4v; *SkarKazSej* 658, 661a.

»miasto diabelskie« (2): Bábilonia ieft miáfto dyabelfkie/ to ieft wżytek zbor niewiernych á niezbożnych ludzi *WujNT* 872, 877.

»mistrz diabelski« (1): Azáf go [*fałecznego pasterza*] Páweł s. nie zowie miłtrzem dyabelfkim? *RejPos* 346v.

»moc diabelska« [szyk 23 : 8] (31): od nás oddáilil [*Pan Bóg*] wśfe diabelkie [!] mocy panowanijé. *OpecŻyw* 17; To pienie ieft o zmartwychwstaniu pana Ieśufa/ y o zginieniu moci diabelskiej *WróbŻółt* V6, Z4, Z5v, aa2v, aa4, ee3 (10); *SeklPieś* 18v; Iezus Krytús fyn/ Iádámá pierwśze^{go} tżłowieká z Dijabelfkiej mocy wyrwał *KrowObr* 67v, 3v, 45v, 69, 144v [3 r.], 155v, Ttv; *HistRzym* 6, 69v, 120; *SkarŻyw* 358, 519; *StryjKron* 350; *ArtKanc* D2v, D19, F9v, P7v.

»nauka diabelska« [szyk 3 : 1] (4): A obieranie y roznoć wpokarmiech/ czáfiech/ y wedniach zowie S. Paweł navką dyabelfká. *SeklWyzn* f2; *KrowObr* 142v; *WujNT* 730, Aaaaaa2.

»niewola diabelska« [szyk 3 : 1] (4): iżes miał rodzay ludzki wywiefc z niewoley dyabelskiej przez świętego fyna twego pana Ieśufa. *WróbŻółt* aa4v; *OrzQuin* P3, S; *SkarŻyw* 261.

»diabelski niewolnik« [szyk 1 : 1] (2): *SkarŻyw* 172; O niewolniku dyabelfki/ czuy o niewoley fwoiey/ á wychodź z mocy fżátáńfkiej *SkarKazSej* 692b.

»pokusa (a. pokuszenie) diabelska (-ie)« [szyk 9 : 3] (12): tys mie [...] naprzeciw dijabelfkiej pokufie zafzczycił/ żiwot wieczny obiecuiącz *TarDuch* D5; *WróbŻółt* N8v, nn4v; iákoby kxiádz w Ornat obletzony y przybrány/ miał łobie przes to od Dijabelfkiego pokufzenia/ załłużyć obronę. *KrowObr* 106, 106 [2 r.]; *HistRzym* 47, 115; *SkarŻyw* 56, 167, 471; *StryjKron* 351.

»sługa diabelski« (2): *KrowObr* 18; Abowiem wżytkie fpofoy fpráwiedliwości/ ktore máią fłudzy Boży w prawdzie/ mogą też miec y fłudzy diabelfcy w podobieńftwie. *CzechEp* 38.

»syn diabelski« = *grzesznik; filius diaboli Vulg* (3): Potym znáć fyny boże/ y fyny diabelskie. Koždy ktory nie ieft fpráwiedliwy/ nie ieft z Bogá/ y ten koždy ktory nie miłuie brátá fwego. *Leop 1.Ioann* 3/10; *WujNT 1.Ioann* 3/10, Yyyyy2v.

Szeregi: »czary i diabelska posługa« (2): Zydowie czáry fwemi/ y dyabelfká posługá/ ogień czżárováli/ ifz fię niczegofz iác w cegielniey niechciał. *SkarŻyw* 457, 600.

»ziemski, bydlęcy, (i) diabelski« (3): Boć tháková mądrość nie z łtępuie z wierzchu od oycá fwiátłóści/ áleć ieft ziemfka/ bydlęca/ diabelfka [*terrena, animalis, diabolica*]. *Leop Iac* 3/15; *SkarKazSej* 658a, 661a.

»ziemski, cielesny, diabelski« (2): nie ieftci tá mądrość z gory sftępuiąca: ále ieft ziemfka/ cíelefna/ dyabelfka [*terrena, animalis, diabolica*]. *WujNT Iac* 3/15, *Zzzzz4v*.

W przen (31) : czym by śwego dyabelfkiego ftatutu [= *prawa o mężobójstwie*]/ okrutni/ haniebny zabiacze/ chcieli bronić *SeklKat* I4; iłz się zawfze diabelskiemu iadowi/ obłudności/ wftyfko źle zdá/ co wierni łudzy pańscy czynią *MurzNT* 38v; Toć ieft korzeń wfłego złego/ łszczepienia diabelfkiego/ grzech tęto zły pierworodny *SeklPieś* 31v; łuk Dyabelfki bywa wyciągan przeciw duży tvey *HistRzym* 57, 57; ábyś łie nie sftał wczefnikiem łtołu dyabelfkie⁸⁰ *RejPosWiecz*² 96; y przeciw náiaždóm dyabelfkim/ y przeciw łtráchowi łmierci mocą łwoią Bofką go vmocni. *BiałKat* 383v; Dyabelfkimi załtrząły łerce iego trapili. *SkarŻyw* 166; Y wwierzyła czártu ona niewiáftá: zrániona pychą/ iádu dyabelfkiego *SkarŻyw* 261; Chryftus [...] łzeroką gębę dyabelfką zátkał *SkarŻyw* 399, 414; *ReszPrz* 38 *marg*; gdyż to ieft pewny połow dyabelfki/ do opilftwá káżdego człowieká naprzod przywodzić *WerGość* 228, 270; *LatHar* 293; *WujNT Eph* 6/11; Dyabelfka wolność ieft/ bez práwá/ bez vrzędú żyć: ná zwierzchność niedbác *SkarKazSej* 693a, 692b *marg*.

Wyrażenie: »sidło diabelskie« = *laqueus diaboli PolAnt, Vulg* [szyk 9 : 3] (12): wirwy a potargay fydlá dyabelfkye *BierRaj* 16; *KrowObr* 3v, 33, 143v; *BudNT 2.Tim* 2/26; W poznaniu łideł Dyabelfkich wielkim był miłtrzem S. Antoni. *SkarŻyw* 57 *marg*, 36, 460; *GrabowSet* P2; *WujNT 1.Tim* 3/7, 6/9, *2.Tim* 2/26.

Szereg: »cielesny i diabelski« (1): Z ktorego opićia y obzárćia fię tey pogáńfkiey cíelefney y Dyabelfkiey Filozofiey/ gdy fię łudzie z łobą łwárzyć/ [...] poczęli *CzechEp* 232.

Przen: *Niepojęty; niezwykły* (1) :

Wyrażenie: »diabelskie szczęście« (1): tho tu áni vrody/ áni gładkości/ áni rozumu/ áni obyczáiw/ áni godności niemáłz nic náđ łudzie/ á przedfię diabelfkie łzczęście ma/ iź go wftythki biaległowy miłuią. *GórnDworz* Cc8.

a. obelż. *W polemikach religijnych* (120) : Yuż nas dáley łudzkimi vftáwámi/ y Ancykryftowemi á dyabelfkimi zabobony zá nos nyewodźcye *KromRozm I* B2; Ołtarze Zwony/ Kielichy/ Portátyły y infze Dyabelfkie zabobony krzćicie y gułlicie. *KrowObr* 86v; Infzych wáłzych Dijabelfkich wymyflow niewfpominam/ iáko puńtzołzek/ iáko Sándáłowych trzewikow iáko krzyżykow złotyeh *KrowObr* 131; dziatki dáiećie/ ná tákowe bluznierftwá/ y połlugi Dijabelfkie [o córkach przeznaczonych na *mniszki*] *KrowObr* 149; A gdyłz tedy ten Mízał Dyabelfki wáłz to iáwnie vkázuie/ iź fię przyćie Pána Iezu Kryftá Syná Bozgo [!] *KrowObr* 193; á iefliby łie tełz kthory kxiądz po łlubie ożenił/ y iego [Grzegorza] Dijabelfkie przykazanie przeftąpił *KrowObr* 234v, C3v [2 r.], 1v, 27v, 61, 74 (33); *RejPos* 85v; *WujJud* 33, 37v; *WujJudConf* 154; *SkarJedn* 337; *SkarŻyw* 372; gdy ią [naukę Chrystusową] y wftyfko łłowo Boże łłodyczą y rzelzotem dyabelfkim łmiał názwác. *CzechEp* 359; *ReszPrz* 65; *PowodPr* 33.

W przeciwstawieniach: »boży ... diabelski« [szyk 2 : 1] (3): łlugi prawdziwe P. Kryftułowe od łlug Antykryftułowych: Syny Boże od Synow Dijabelfkich. *KrowObr* 47, 44, 66.

»Pana Krystusow ... diabelski« (1): *KrowObr* 10v. Cf »zbor diabelski«.

W charakterystycznych połączeniach: diabelska (-i, -e) chytrość (2), dzieło, igrysko, msza, mszał (6), nauczyciel, posługa, postanowienie, przykazanie, pycha (3), rozterk, sprawa, uczynek, upor (3), ustawa (2), wiara, wykręt (3), wymysł (4), zdrada, zabobon (5).

*Zwrot: »być w krolestwie diabelskim« (2): I ktorzy kolwiek łą náprzećiwko tym Artykułom/ łą iefztze w kroleftwie Dijabelskim/ od Anthykryftá fyná zátrátzonego/ zwiázáni *KrowObr* B4v, 180v.*

*Wyrażenia: »bożnica diabelska« (1): wywráćaiący drogi páńfkie dobre/ nieprzyaićiele krzyzá páná Kryftufowego/ Bożnicá Diiabelfka *KrowObr* C3.*

*»diabelskie czary« (2): *KrowObr* 68v; Trynitarze wśzyfcy/[...] bluźnią y háńbią Troycę świętą/ zowiąc ią (aż y łtrách pińć) Dyabelfkimi czárámi *ReszPrz* 90.*

*»kościół diabelski« (2): gdy kościół Dijabelfki y Anthykryftá Rzymfkiego/ prorocy fáłzywi názywaią [!]/kościółem fwięthym krześćijánfkim *KrowObr* C4, C4.*

*»krolestwo diabelskie« (3): Iż kościół Rzymfki ieft kroleftwem Dyabelfkim. *ReszPrz* 39. Cf *Zwrot*.*

*»nauka (mniska) diabelska« [szyk 37 : 6] (43): áby otzy fwoie otworzyli/ y wthy wálze wftawy łmrodliwe/ nietzyfte/ y náuki Dijabelfkie weyrzeli/ y obrzydili ie łobie *KrowObr* 203v, A2v [2 r.], 40v, 81v, 96, 103 (35); *BibRadz* II 141 marg; Iż náftaná ludzye z náukámi diabelfkimi/ ktorzy łobie będą zákázowác małżeńftwá/ y zákázowác pokármow *RejPos* 345v, 185v; *WujJud* 198 marg, L12; *WujJudConf* 198; *ReszList* 154; *ArtKanc* E7.*

*»sługa diabelski« [szyk 5 : 2] (7): A iż papyez yeft zwodźcá/ bálwan/ łługá dyabelfki *KromRozm* I G4; *KrowObr* 121; *OrzList* d3; Boże by nam Kátholikom tákie mieyfce dáli/ iáko tym Dyabelfkim łługom Heretykom. *SkarJedn* 382, 320; *SkarŻyw* 372, 373.*

*»syn diabelski« = filius diaboli Vulg [szyk 15 : 1] (16): O Synu Dyábelfki/ nieprzyaićielu [!] wśzelkiew łprawiedliwóści/ tzemu nieprzełtániefz przewrácác drog Páńfkich práwyc? *KrowObr* 58v; Ci łą [wierni]/ ktorzy z niewiáftámi/ tho ieft/ z niewiernymi/ y Syny Dijabelfkimi/ y náukámi ich fáłzywymi nie łą pomázáni *KrowObr* 229, 1, 44, 47, 66, 206 [2 r.] (11); *RejPos* 189v; wywodził/ iłz Chryftus ieft práwy Bog/ á Máchomet dyabelfki fyn/ y zwodzćá. *SkarŻyw* 544, 59; *WujNT* 342, Act 13/10.*

*»zbor diabelski« (1): Tám nie ieft kościół Pána Kryftufow/ ále ieft zebránie złofliwych/ y zbor Dijabelfki *KrowObr* 10v.*

*Szeregi: »fáłszywy i diabelski« (2): iakoby niebożátká/ wálzey fáłzywey y Dyabelfkiey náuki nieobázyli. *KrowObr* 55, 157.*

*»heretycki a diabelski« (1): gdyż wśzytkę łprawiedliwóć ná łámey wierze/ á k temu nie ná prawdziwey/ ále ná haeretyckiew/ á dyabelfkiey wierze záfadzaią? *WujNT* 806.*

*W przen (1) : Náłázł łwey myśli łługących wiele y wrádzie łwey y miedzy kápłány/ Ianá nieiákiego dyabelfkie nacźynie *SkarŻyw* 299.*

2. Pogański (14) : y ołtarze dyabelfkie pńuiąc/ ołtarze łtáwił Chryftufowi *SkarŻyw* 385; á oni łię náząd do bálwochwálftwá wdáli: z pogáńftwem onym/ czáry/ gułlá wiełdzdźby/ y ine dyabelfkie łpráwy czyniác. *SkarŻyw* 517, 46, 74 [2 r.], 402, 490.

W charakterystycznych połączeniach: diabelska (-i) ofiara (2), ołtarz, sprawa, zabobon.

Wyrażenia: »mieszkanie diabelskie« (3): *SkarJedn* 86; ieden białwochwálki pogánki koscioł [!] miełzkánie dyabelkie obálił y zburzył *SkarŻyw* 273, 502.

»sługa diabelska« (1): wtydz lię/ iżeś do pogániną przyrownáną ieft: y lepfza będzie łługá dyabelka niźli moia? *SkarŻyw* [197].

»służba diabelska« [szyk 2 : 1] (3): który [sędzia] ná on czás/ ábo ná śmierć/ ábo ná łłufzbę dyabelką Chrześcian łzukał. *SkarŻyw* 341; czemuż on dyabolką służbą wymiátáiąc: przyśzedł ze Mízą *SkarŻyw* 520, 207.

Synonimy: 1. czartowski, szatański; 2. pogański.

Cf **DIABLI, DIABŁOW**

LZ